

Навіть найдавніші джерела конфесійного права засвідчують проникнення релігійних норм у царину господарського права й демонструють поступову легалізацію цих норм як світських.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оборотов Ю.Н. Традиции и обновление в правовой сфере: вопросы теории (от познания к постижению права). Одесса: Юрид. л-ра, 2002. 280 с.
2. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій. Київ: Атіка, 2005. 624 с.
3. Про деякі питання, що виникають при застосуванні Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»: Роз'яснення Вищого господарського суду України від 29.02.1996 № 02-С/109. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.kiev.ua>.
4. Каноны или Книга Правиль Святыхъ Апостоль, Святыхъ Соборовъ Вселенскихъ и Помѣстныхъ и Святыхъ отецъ. Съ алфавитнымъ указателемъ для облегченія нахождения нужнаго правила. 2-е издан, полное. Монреаль: Издание Братства преп. Іова Почаевскаго Русской Православной Зарубежной Церкви, 1974. 367 с.
5. Правила святыхъ Вселенскихъ соборов, святыхъ Поместныхъ соборов, святыхъ апостол и святыхъ отец, с толкованіями: в 3 т. Москва: Паломник – Сибирская благовонница, 2000. 2448 с.
6. Троицкий С.В. Наследство епископа в Православной Церкви (каноническая норма). URL: <https://azbyka.ru/nasledstvo-episkopa-v-pravoslavnoj-cerkvi-kanonicheskaya-norma>.
7. Павлов А.С. Курс церковного права. Москва: Свято-Троицкая Сергиева лавра, 1902. 539 с.

УДК 346.9

КОНТРОЛЬ ЗА ГРОШОВИМ ОБІГОМ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

ORGANIZATION AND LEGAL POSITION OF CONTROL OVER THE MONEY CIRCULATION OF STATE-OWNED BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE

Галич Р.В., к.ю.н., доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування

Харківський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

Зірка О.О., бухгалтер
ТОВ «Темра»

Стаття присвячена проблемам організації контролю за грошовим обігом суб'єктів господарювання державної форми власності в Україні. Проаналізовано організацію такого контролю: організаційну побудову і структуру органів, процес і механізм, види, форми й методи фінансового контролю, що має місце в державному секторі економіки України. У процесі дослідження констатуються основні недоліки чинного механізму в процесі грошового обігу господарської діяльності суб'єктів державної форми власності в Україні. На основі відповідного аналізу численних джерел, нормативно-правової бази запропоновано шляхи і надано пропозиції, які б усунули проблеми в питанні контролю за грошовими обігом суб'єктів господарювання державної форми власності в Україні та покращили б їхню діяльність в умовах ринкової економіки.

Ключові слова: контроль грошового обігу, фінансовий контроль, організація контролю, господарська діяльність, суб'єкти господарювання державної форми власності.

Статья посвящена проблемам организации контроля за денежным обращением субъектов хозяйствования государственной формы собственности в Украине. Проанализирована организация такого контроля: организационное построение и структура органов, процесс и механизм, виды, формы и методы финансового контроля, которая имеет место в государственном секторе экономики Украины. В процессе исследования констатируются основные недостатки существующего механизма в процессе денежного обращения хозяйственной деятельности субъектов государственной формы собственности в Украине. На основе соответствующего анализа многочисленных источников, нормативно-правовой базы предложены пути и изменения, которые бы устранили проблемы в вопросе контроля за денежными оборотом субъектов хозяйствования государственной формы собственности в Украине и улучшили бы их деятельность в условиях рыночной экономики.

Ключевые слова: контроль денежного обращения, финансовый контроль, организация контроля, хозяйственная деятельность, субъекты хозяйствования государственной формы собственности.

The article is devoted to the problems of organizing control over the monetary circulation of business entities of the state form of ownership in Ukraine. The scientific work analyzes the organization of such control: the organizational structure and structure of the bodies, the process and mechanism, the types, forms and methods of financial control that take place in the public sector of the economy of Ukraine. In the process of the study, the main shortcomings of the existing mechanism in the process of money circulation of economic activities of state-owned entities in Ukraine are stated. In the work, on the basis of an appropriate analysis of numerous sources, the regulatory framework proposed ways and changes that would eliminate problems in the matter of controlling the cash flow of state-owned business entities in Ukraine and would improve their activities in a market economy. The problem of controlling the monetary circulation of business entities of state ownership in Ukraine is investigated precisely from the point of view of the organizational and legal aspect. In the work analyzed and presented a systematic classification of types of control, as well as an extensive system of government bodies regarding the subject of research. First of all, the vision of proposals should consist in the following: 1) the independence of the control institutions from the manifestations of external influence on them in order to objectively control the process; 2) Adaptation of the Ukrainian legislation in the part of control to international standards in order to implement the best European practices for controlling money circulation; 3) reforming the control institutions in terms of their staffing in order to improve the quality and transparency of control; 4) optimization of control institutions, their number, functional and organizational structure in order to reduce pressure on business entities of state ownership that will ensure equal conditions of management along with the private sector in a market economy in Ukraine and at the same time reduce administrative costs associated with funding of such supervisory authorities; 5) transformation of

the control mechanism in the context of the creation in the market of private audit institutions with appropriate qualifications and status confirmed in an order in line with international standards.

Key words: control of money circulation, financial control, organization of control, economic activity, business entities of state ownership.

Україна є асоційованим членом Європейського Союзу. Підписавши відповідну Угоду та взявши на себе зобов'язання, наша держава опинилася перед низкою ключових проблем, у тому числі й економічних. У зв'язку з інтенсивною інтеграцією до європейського економічного простору, членами якого є держави з більш розвиненим рівнем ринкової економіки, перед Україною стоїть низка викликів щодо відповідності міжнародним стандартам і новим умовам життєдіяльності в усіх галузях економіки країни. Одним із головних напрямів у зв'язку із ситуацією, що склалась у державі, для забезпечення ефективного функціонування всіх інституцій на передній план виходить контролююча діяльність передусім щодо суб'єктів господарювання.

У різний час питанням контролю в господарській діяльності за грошовим обігом приділяла увагу низка вчених – представників економічної науки, юридичного фаху, державні службовці тощо. Серед інших можемо виділити праці зі зазначеної проблематики дослідників: Л. Мармуля, М. Долішнього, М. Студеникіна, І. Бланка, Ф. Бутинця, Л. Нападівську тощо.

З огляду на вищевикладене, метою статті є аналіз і дослідження проблеми контролю за грошовим обігом у процесі господарської діяльності суб'єктів господарювання державної форми власності в Україні, виявлення основних недоліків у такій діяльності й вироблення пропозицій як теоретичного, так і практичного характеру щодо вдосконалення процесу в загальному механізмі контролю за грошовим обігом суб'єктів господарської діяльності, що стосуюватиметься суб'єктів державної форми власності в Україні.

Як зазначає науковець Ф. Бутинець, функції міри вартості, засобу обміну, накопичення капіталу в господарському процесі виконують саме кошти. Він зазначає, що кошти здатні швидко перетворюватись у будь-які види матеріальних цінностей [1]. Саме, виходячи з останнього, на нашу думку, полягає важливість та актуальність здійснення ретельного контролю за їх обігом задля уникнення суб'єктами господарювання зловживань і порушень у процесі обігу коштів.

Зважаючи на це, в Україні розроблено законодавцем ціла низка нормативно-правових актів, норми яких прив'язані й регулюють відносини, пов'язані з відповідним контролем. Нормативно-правовими актами, що привертають нашу увагу, є такі:

- Конституція України [2];
- Господарський кодекс України [3];
- Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» 4];
- Закон України «Про Рахункову палату» [5];
- Постанова Кабінету Міністрів «Положення про Державну казначейську службу України» [6];
- Постанова Кабінету Міністрів «Про Державну фіскальну службу» [7];
- Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [8];
- інші.

Так, в Основному Законі – Конституції України, а саме в статті 42, закріплено виключне право кожного здійснювати господарську діяльність не всупереч і відповідно до законодавства України [2]. Стаття 6 Господарського кодексу України, у свою чергу, визначає загальні принципи господарювання. Саме серед головних загальними принципами господарювання в Україні є забезпечення економічної багатоманітності й рівний захист державою всіх суб'єктів господарювання; свобода підприємниць-

кої діяльності в межах, визначених законом; вільний рух капіталів, товарів і послуг на території України; обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції в підприємстві; заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини тощо [3]. Отже, необхідно визначити шляхи, за допомогою яких можуть бути досягнуті й забезпечені засади, визначені основними нормативно-правовими актами у сфері господарювання. Розкриття та забезпечення таких засад, на нашу думку, можливо передусім через форми, види й функції контролю за здійсненням господарської діяльності суб'єктами державної форми власності в Україні. Конкретизуються й розкриваються такі шляхи в положеннях Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». Відповідно до законодавчого акта, в Україні передбачені такі завдання органів фінансового контролю: здійснення державної фінансової контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильною визначення потреби в бюджетних коштах і взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку й фінансової звітності в міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували в періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів і фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували в періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно, за дотриманням бюджетного законодавства, дотриманням законодавства про закупівлі, діяльності суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не зараховані законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні [3]. А реалізуються такі завдання органу фінансового контролю через відповідні форми та напрями:

- державний фінансовий аудит (різновид державного фінансового контролю, що полягає в перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного й ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. Результати державного фінансового аудиту та їх оцінка викладаються у звіті);
- інспектування (у формі ревізії, полягає в документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Результати ревізії викладаються в акті);
- перевірки закупівель і моніторингу закупівлі (контроль за дотриманням законодавства у сфері закупівель здійснюється шляхом проведення моніторингу закупівлі в порядку, встановленому Законом України «Про публічні закупівлі», проведення перевірки закупівель, а також під час державного фінансового аудиту й інспектування. Перевірка закупівель і моніторинг у замовників проводиться за місцезнаходженням юридичної особи, що перевіряється, чи за місцем розташування об'єкта права власності, щодо

якого проводиться перевірка, і полягає в документальному та фактичному аналізі дотримання замовником законодавства про закупівлі. Результати перевірки закупівель викладаються в акті перевірки закупівель) [4].

Щодо такого бачення законодавцем механізму контролю за фінансовим середовищем суб'єктів господарської діяльності слушною є також позиція Л. Нападовської, яка зазначає, що грамотний і своєчасний облік коштів полягає в забезпеченні збереження коштів у касі й на рахунках у банках і контролі за використанням їх за цільовим призначенням згідно з нормативно-законодавчими актами; повному і своєчасному документуванню всіх операцій по руху коштів як у касі підприємства, так і на рахунках у банках; дотриманні розрахункової й фінансової дисципліни; своєчасному та достовірному веденні аналітичного обліку [9].

Зважаючи на правове забезпечення й такий підхід до контролю за грошовим обігом суб'єктів господарської діяльності державної форми власності, варто також зазначити й види відповідного контролю в цій сфері. Так, 1) залежно від суб'єктів, що здійснюють відповідний контроль, розрізняють:

- державний фінансовий контроль;

- відомчий контроль (відомчий контроль застосовується лише щодо підвідомчих підприємств та організацій і проводиться за контрольними-ревізійними підрозділами міністерств і відомств);

- громадський і комерційний контроль (громадський фінансовий контроль здійснюють громадські організації, партії, рухи, профспілкові організації, які зацікавлені в запобіганні чи протидії корупції. Як правило, ці структури у своїй діяльності використовують методи журналістських розслідувань, антикорупційної експертизи чи інформаційно-роз'яснювальної роботи);

2) залежно від часу проведення:

- попередній, що проводиться до здійснення фінансових операцій;

- поточний, у процесі фінансових операцій (перерахування податків, зборів, утворення фондів коштів, здійснення виплат тощо), наступний, що проводиться після закінчення певних періодів, за підсумками місяця, кварталу, року;

3) за джерелами:

- документальний – контроль, що полягає в аналізі та перевірці первинної документації (кошторисів, балансів тощо), пов'язаної з рухом коштів;

- фактичний – контроль, під час якого проводиться аналіз як документів, так і матеріальних цінностей, рух яких документально закріплюється, перевіряється відповідність записів фактичним грошовим і матеріальним ресурсам [10].

Отже, державний фінансовий контроль в Україні здійснюється розгалуженою системою державних органів, служб, відомств. На нашу думку, їх можна подати так:

- Рахункова палата Верховної Ради України (контроль за виконанням Державного бюджету України);

- Міністерство фінансів України (контроль за виконанням Державного бюджету України, координація роботи з контрольно-бюджетних надходжень тощо);

- Державна аудиторська служба (контроль за цільовим та ефективним використанням коштів Державного бюджету України, державних цільових фондів і державних валютних фондів; цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів тощо);

- Державна фіскальна служба (повноваження за напрямами – податкової служби, митної служби та фінансової

міліції – контроль за надходженням до бюджетів і фондів податків і зборів, митних та інших платежів);

- Державна казначейська служба (щодо обліку та звітності бюджетів усіх рівнів, доходи й видатки, цільове використання);

- Міністерство внутрішніх справ, інші правоохоронні органи (у сфері боротьби з економічними правопорушеннями);

- інші відповідні центральні органи виконавчої влади (відомчий контроль за підзвітними підприємствами, установами, організаціями, органами);

- їх територіальні підрозділи й місцеві адміністрації (територіальні підрозділи органів контролю, міністерств, відомств, служб, органи державної влади на місцях у відповідних адміністративно-територіальних одиницях і в межах своїх повноважень);

- органи місцевого самоврядування (контроль за використанням коштів територіальних громад).

Крім того, поза увагою дослідження також залишається контроль за грошовим обігом суб'єктів господарювання, що здійснюється безпосередньо їх власними структурними підрозділами, так званий внутрішній контроль.

Отже, можемо однозначно стверджувати, що контроль за грошовими обігом в Україні має впорядкований механізм, представлений розгалуженою системою органів, служб і відомств. Наукові джерела та нормативно-правові акти свідчать про усталену побудову й організацію фінансового контролю за державним сектором економіки: багатоманітність завдань, видів, форм і методів такого контролю. На нашу думку, такий підхід до тотального контролю суб'єктів господарювання з боку держави має суттєві недоліки та, як убачається, не може функціонувати в такому вигляді. У зв'язку з інтеграцією України до Європейського Союзу, на наше переконання, процес контролюючої функції держави має відповідати принципу лібералізації щодо сутності такого процесу в економіці, як і в інших сферах життєдіяльності держави. Тому контроль за грошовим обігом суб'єктів господарювання державної форми власності в Україні повинен ґрунтуватись саме на такому принципі та відповідати міжнародним стандартам. Бачення пропозицій має насамперед полягати в такому: 1) незалежності інститутів контролю від проявів зовнішнього впливу на них з метою об'єктивності процесу контролю; 2) адаптації законодавства України в частині контролю до міжнародних стандартів з метою імплементації кращих європейських практик контролю за грошовим обігом; 3) реформуванні інституцій контролю в частині їх кадрового забезпечення з метою покращення якості й прозорості контролю; 4) оптимізації інституцій контролю, їх кількості, функціональної й організаційної структури з метою зменшення тиску на суб'єктів господарювання державної форми власності, що забезпечить рівні умови господарювання поряд із приватним сектором в умовах ринкової економіки в Україні й водночас зменшить адміністративні витрати, пов'язані з фінансуванням таких контролюючих інстанцій; 5) трансформації механізму контролю в розрізі створення на ринку приватних аудиторських інституцій з відповідною кваліфікацією і статусом, підтвердженим у порядку, що відповідає міжнародним стандартам. Саме такий підхід в організації контролю за грошовим обігом суб'єктів господарювання державної форми власності в Україні, на наше думку, є ефективним і повинен буде втілений у життя в Україні найближчим часом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік: у 2 ч. 2-е вид., доп. і перероб. Житомир: Рута, 2009. Ч. 1. 512 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. Відом. Верхов. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Господарський кодекс України: Закон України. Відом. Верхов. Ради України. 2003. № 18, 19–20, 21–22. Ст. 144.
4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 16.10.2012 № 5463-VI. Відом. Верхов. Ради України. 1993. № 13. Ст. 110.

5. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII. Відом. Верхов. Ради України. 2015. № 36. Ст. 360.
 6. Про положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-p>.
 7. Про Державну фіскальну службу: Постанова Кабінету Міністрів від 21.05.2014 № 236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-p>.
 8. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
 9. Нападовська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. 224 с.
 10. Оксикюк А. Контроль за використанням державних фінансів в Україні. Київ: МЦПД, 2015. С. 20.

УДК 346.7:347.736

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ПІДСТАВІ КОДЕКСУ УКРАЇНИ З ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА

LEGAL REGULATION OF THE BANKRUPTCY OF A PHYSICIAN UNDER THE BASIS OF THE CODE OF UKRAINE ON THE PROCEDURE OF BANKRUPTCY

Ратушна Б.П., к.ю.н.,
доцент кафедри права

Львівський національний аграрний університет

Гасцька-Колотило Я.З., к.ю.н.,
доцент кафедри права

Львівський національний аграрний університет

У статті здійснюється загальна характеристика Кодексу України з процедур банкрутства, прийнятого Верховною Радою України 18 жовтня 2018 р. у другому читанні. Проведено аналіз структури цього нормативно-правового акта, в загальних рисах досліджено чотири книги цього Кодексу. Особла увага приділяється питанню банкрутства фізичних осіб як новелі українського законодавства. Розглядаються підстави відкриття господарським судом провадження у справі про банкрутство фізичних осіб. Висловлюється міркування про те, що така підстава визнання фізичної особи банкрутом, як «інші обставини, які можуть свідчити про те, що у найближчий час боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі (загроза неплатоспроможності)» є надто нечіткою і розмитою та може стати приводом для серйозних зловживань із боку суду з метою визнання банкрутами осіб, котрі не мають на це права.

Ключові слова: банкрутство, Кодекс України з процедур банкрутства, банкрутство фізичних осіб, господарський суд, реструктуризація, підстави відкриття провадження у справах про банкрутство.

В статье осуществляется общая характеристика Кодекса Украины по процедурам банкротства, принятого Верховной Радой Украины 18 октября 2018 г. во втором чтении. Проведен анализ структуры этого нормативно-правового акта, в общих чертах исследованы четыре книги настоящего Кодекса. Особое внимание уделяется вопросу банкротства физических лиц как новелле украинского законодательства. Рассматриваются основания для открытия хозяйственным судом производства по делу о банкротстве физических лиц. Высказываются рассуждения о том, что такое основание признания физического лица банкротом, как «другие обстоятельства, которые могут свидетельствовать о том, что в ближайшее время должник не сможет выполнить денежные обязательства или осуществлять обычные текущие платежи (угроза неплатежеспособности)» является слишком нечетким и размытым и может стать поводом для серьезных злоупотреблений со стороны суда с целью признания банкротами лиц, не имеющих на это права.

Ключевые слова: банкротство, Кодекс Украины из процедур банкротства, банкротство физических лиц, хозяйственный суд, реструктуризация, основания для открытия производства по делам о банкротстве.

This article provides a general description of the Code of Ukraine on bankruptcy procedures adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on October 18, 2018 in the second reading. The analysis of the structure of this legal act is carried out, in general four books of this Code are investigated, namely: the first book regulates general terms and terms, the second – regulates the activity of arbitration managers, the third – regulates the issues of bankruptcy of legal entities and the fourth – individuals.

Particular attention is paid to the issue of bankruptcy of individuals as a shortcoming of Ukrainian legislation. The grounds for the opening by the economic court of proceedings in the case of bankruptcy of individuals are considered. It is argued that such a ground for recognizing a physical person as a bankrupt as "other circumstances that may indicate that in the near future the debtor will not be able to fulfill its monetary obligations or to carry out ordinary current payments (the threat of insolvency)" is too vague and blurred and may be the reason for serious abuse by the court in order to identify bankrupt persons who do not have this right.

At the same time, it is hoped that all the positive expectations assigned to this Code by legal scholars and practitioners will be justified after the entry into force of this legal act.

Key words: bankruptcy, Code of Ukraine on bankruptcy procedures, bankruptcy of natural persons, economic court, restructuring, grounds for opening bankruptcy proceedings.

Правове регулювання ринкових відносин і підприємницької діяльності в Україні перебуває у стані вдосконалення та реформування. Важливим елементом розвитку економіки держави є належним чином регламентована процедура банкрутства, адже існує пряма залежність злагодженого функціонування механізмів банкрутства та повноцінного і комплексного розвитку економіки країни [1, с. 1010–1013].

Відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичних осіб, які опинилися у важкій фінансовій ситуації і потребують допомоги з боку держави, є важливими для забезпечення істотного поліпшення умов ведення бізнесу в Україні та забезпечення рівних прав і можливостей для однакового захисту всіма